

de reizen van scarmentado
o de reizen van scarmentado de reizen van scarmentado de reizen van scarmentado
de reizen van scarmentado de reizen van scarmentado de reizen van scarmentado de reizen van scarmentado de reizen van scarmentado
de reizen van scarmentad

SCARMENTADO

DEREIZEN VAN SCARMENTADO

DE GESCHIEDENIS VAN
DE REIZEN
VAN
SCARMENTADO

geschreven door hemzelf

*Ter Lugt Pers Leiden
1981*

Ik ben geboren in de stad Candia, in 1600. Mijn vader was daar gouverneur, en ik herinner me, dat een middelmatig dichter — Iro heette hij —, die niet middelmatig moeilijk was, slechte verzen heeft gemaakt te mijnen ere. Hij liet me daarin in rechte lijn afstammen van koning Minoš. Toen mijn vader in ongenade was gevallen heeft hij andere verzen gemaakt, waarin ik nog slechts afstamde van Pasiphaë en haar minnaar. Hij was een vrij kwaadaardig mens, deze Iro, en de meest vervelende nietsnut van het eiland.

Toen ik vijftien jaar was stuurde mijn vader me naar Rome om te studeren. Ik kwam daar in de verwachting alle waarheden te leren, want tot nu toe had men me al het tegenovergestelde daarvan geleerd, zoals het gebruik is op deze wereld, van China tot aan de Alpen. Monsignor Profondo, aan wie ik was aanbevolen, was een merkwaardig man en een van de vreselijkste geleerden ter wereld. Hij wilde mij de Categorieën van Aristoteles leren, en stond op het punt mij in te delen in de categorie van zijn liefjes: ik ontsnapte hem mooi. Ik maakte processies mee, ik zag duiveluitbanningen en was getuige van enkele plundertochten. Men vertelde, maar zeer ten onrechte, dat Signora Olimpia, een dame van grote behoedzaamheid, vele zaken verkocht, die men in het geheel niet behoort te verkopen. Ik was op een leeftijd dat dat alles me bijzonder aangenaam leek. Een jonge dame van zeer lichte zeden, Signora Fatelo geheten, kwam op het idee mij te beminnen. Zij werd het hof gemaakt door de eerwaarde vader

Poignardini en de eerwaarde vader Aconiti, jonge geprofesten van een orde die nu niet meer bestaat. Zij liet hen ermee instemmen dat zij mij haar goede gunsten verleende, maar tegelijk liep ik zo het risico geëxcommuniceerd te worden, en vergiftigd. Zeer tevreden verliet ik de stad van de Sint Pieter.

Ik reisde naar Frankrijk. In die tijd regeerde daar Lodewijk de Rechtvaardige. Het eerste wat men mij vroeg was of ik bij mijn middagmaal een stukje van de maarschalk D'Ancre wenste te gebruiken. Zijn vlees was door het volk gebraden en werd tegen zeer billijke prijs aan ieder die het lustte uitgedeeld.

Deze staat was voortdurend ten prooi aan burgeroorlogen. Soms was de inzet een zetel in de Raad, soms ging het om twee bladzijden met controversie. Al meer dan zestig jaar teisterde dit vuur, soms smeulend maar dan weer fel aangewakkerd, deze aangename streken. Dat waren de vrijheden waar de Gallicaanse Kerk zo prat op ging. "Wat jammer," zei ik, "van nature is dit volk toch zachtmoedig. Wat kan de oorzaak zijn van dit tegennatuurlijk gedrag? Het maakt plezier en het maakt Bartholomeusnachten. Gelukkig de tijd wanneer het alleen nog plezier zal maken."

Ik stak over naar Engeland. Dezelfde twisten wekten ook daar dezelfde wilde razernij op. Goede katholieken hadden omwille van de Kerk besloten om met buskruit de Koning, de koninklijke familie en het gehele parlement in de lucht te laten springen en Engeland te verlossen van deze ketters. Men toonde mij de plek waar de gelukzalige koningin Maria, dochter van Hendrik VIII, meer dan vijfhonderd van

haar onderdanen had laten verbranden. Een Ierse priester verzekerde me dat dit een zeer goede daad was. Ten eerste, omdat zij die men verbrand had Engelsen waren. In de tweede plaats omdat zij nooit wijnwater gebruikten en niet geloofden in het gat van Sint Patrick. Hij was er erg verbaasd over dat koningin Maria nog niet heilig verklaard was, maar verwachtte dat dit binnenkort zou gebeuren, als kardinaal-neef het niet meer zo druk had.

Ik ging naar Holland. Daar, bij flegmatieke volken, hoopte ik wat meer rust te vinden. Toen ik in Den Haag kwam hakte men juist een eerbiedwaardig grijsaard het hoofd af. Het was het kalende hoofd van de eerste minister Barneveld, de man die zich zo verdienstelijk had gemaakt voor de Republiek. Ik was vervuld van medelijden en vroeg wat hij misdreven had, en of hij soms het land verraden had. "Hij heeft iets veel ergers gedaan," antwoordde een predikant in zwarte mantel me. "Hij gelooft dat men evengoed gered kan worden door goede werken als door het geloof. U voelt wel, als zulke opinies zich kunnen vestigen, kan een republiek niet voortbestaan. Er zijn strenge wetten nodig om zulke vreselijke gruwelen te onderdrukken." Een diepzinnig politicus van dat land zei zuchtend tot mij: "Helaas, mijnheer, de goede tijd kan niet voortduren. Het is louter toeval dat dit volk zo fanatiek is. Eigenlijk is het meer geporteerd voor het afschuwelijk dogma der tolerantie. En op een dag zal het zo ver zijn. Die dag zie ik met angst en beven tegemoet." In afwachting van die vreselijke tijd van gematigdheid en toegeeflijkheid verliet ik snel dit land waar gestrengheid door

niets verzacht werd, en ik scheepte mij in, richting Spanje.

Het hof was in Sevilla. De galjoenen waren aangekomen. Alles ademde overdaad en vreugde in het mooiste jaargetijde. Aan het einde van een laan met sinaasappel- en citroenbomen zag ik een soort arena, reusachtig groot, en daaromheen zitplaatsen, die waren bekleed met kostbare stoffen. De koning, de koningin, de prinsen en prinsessen, zaten onder een prachtig baldakijn. Recht tegenover deze verheven familie stond nog een troon, maar hoger. Ik zei tegen een van mijn reisgenoten: "Tenzij deze troon voor God is gereserveerd, zie ik niet in waartoe hij zou kunnen dienen." Deze indiscrete woorden werden opgevangen door een ernstige Spanjaard en kwamen me duur te staan. Ik dacht dat we een steekspel te zien zouden krijgen of een stierengevecht, toen de Groot-Inquisiteur op die troon verscheen, vanwaar hij de koning en het volk zegende.

Vervolgens kwam een legertje monniken, twee aan twee marcherend, in wit habijt, zwart habijt, grijs habijt, geschoeid, ongeschoeid, met baard, zonder baard, met puntmuts en zonder muts. Daarachter liep de beul. Vervolgens zag men temidden van de politieagenten en officieren een veertigtal personen die over hun hoofden zakken droegen waarop men duivels en vlammen had geschilderd. Dit waren Joden die Mozes niet onvoorwaardelijk hadden willen afzweren, het waren Christenen die hun peettante hadden getrouwd, of Onze Lieve Vrouwe van Atocha niet hadden aanbeden, of zich niet van hun baar geld hadden willen ontdoen ten bate van de broeders

Hiëronymieten. Devoot zong men enkele zeer schone hymnen en daarna verbrandde men alle schuldigen op een klein vlammetje. De gehele koninklijke familie leek uiterst gesticht.

Toen ik me die avond te ruste wilde begeven kwamen twee intimi van de Inquisitie bij me, met de Heilige Hermandad: zij kusten mij teder en brachten me zonder een woord te zeggen naar een zeer kille cel die gemeubileerd was met een bed van gevlochten riet, en een mooie crucifix. Daar verbleef ik zes weken. Tenslotte liet de Eerwaarde Pater Inquisiteur mij halen met het verzoek een onderhoud met hem te willen hebben: hij omhelsde me enkele malen hartelijk, met een volstrekt vaderlijke genegenheid. Hij zei dat het hem oprecht leed deed te hebben vernomen dat ik zo slecht gehuisvest was; maar alle appartementen in het huis waren vol en een volgende keer, hoopte hij, zou ik het beter naar mijn zin hebben. Daarop vroeg hij mij op hartelijke toon of ik wist waarom ik hier was. Ik zei tot de eerwaarde vader dat dat blijkbaar vanwege mijn zonden was. "Wel, mijn beminde zoon, voor welke zonde dan wel? Spreek tot mij met vertrouwen." Ik kon bedenken wat ik wilde, maar ik raadde het niet; op liefderijke wijze wees hij me de goede richting.

Tenslotte herinnerde ik me mijn indiscrete woorden. Ik kwam er van af met een ernstige vermaning en een boete van dertigduizend realen. Men bracht me bij de Groot-Inquisiteur om mijn eerbiedige opwachting te maken. Deze was een beschaafd man; hij vroeg me hoe ik zijn feestje gevonden had. Ik antwoordde hem dat het zalig was geweest, en ging

toen mijn reisgenoten met klem aanraden dit land te verlaten, hoe mooi het ook was. Zij hadden de tijd gehad om zich te onderrichten over alle grote dingen die de Spanjaarden voor de godsdienst hadden verricht. Zij hadden de Mémoires van de beroemde bisschop van Chiapa gelezen, waaruit blijkt dat men tien miljoen ongelovigen in Amerika had laten kelen, verbranden of verdrinken, om hen te bekeren. Ik was de mening toegedaan dat dit teveel van het goede was; maar als men het getal der slachtoffers tot vijf miljoen terugbracht was het nog niet mis.

Reislust bleef me voortdrijven. Ik had zo gedacht mijn rondreis door Europa te besluiten met Turkije. We gingen op weg. Ik nam me wel voor nooit meer mijn mening uit te spreken over de feesten die ik zou zien. "Deze Turken," sprak ik tot mijn metgezellen, "zijn ongelovigen, die niet gedoopt zijn en dus wel heel wat wreder zullen zijn dan de Eerwaarde Paters-Inquisiteur. Laten we dus onze mond houden, wanneer we bij de Mohammedanen zijn."

Ik kwam bij hen aan. Ik was zeer verrast in Turkije veel meer Christelijke kerken te zien dan er in heel Candia waren. Ik zag er zelfs talrijke groepen monniken die men vrijelijk de Maagd Maria liet aanbidden en Mohamed liet vervloeken, sommigen in het Grieks, anderen in het Latijn, en nog weer anderen in het Armeens. "Wat een goede lieden zijn deze Turken toch!" riep ik verbaasd uit. De Griekse en de Latijnse Christenen waren elkaars doodsvijanden in Constantinopel; deze slaven vervolgden elkaar als straathonden die elkaar bijten en dan door hun meesters met stokslagen uit elkaar worden gejaagd. De

groot-vizier protegeerde destijds de Grieken. De Griekse patriarch beschuldigde me ervan dat ik bij de Latijnse patriarch had gesoupeerd, en voor de voltallige Raad werd ik veroordeeld tot honderd stokslagen op de voetzolen, afkoopbaar met vijfhonderd goudstukken. De volgende dag werd de groot-vizier gewurgd; de dag daarop veroordeelde zijn opvolger, die voor de Latijnen was, en die slechts een maand later ook gewurgd zou worden, mij tot dezelfde boete omdat ik bij de Griekse patriarch had gesoupeerd. Ik kwam in de droeve noodzaak te verkeren noch de Griekse noch de Latijnse kerk meer te kunnen bezoeken. Om me te troosten huurde ik een zeer schoon Circassisch meisje, het tederste persoontje onder vier ogen en het devootste in de moskee. Op een nacht, in de zoete vervoeringen van haar liefde, riep ze uit terwijl ze me omhelsde: "Alla, Illa, Alla"; dit zijn de heilige woorden van de Turken, maar ik geloofde dat het die van de liefde waren; eveneens zeer teder gestemd riep ik uit: "Alla, Illa, Alla." "O", zei zij, "de genadige God zij geprezen, nu bent u Turk." Ik antwoordde haar dat ik Hem prees dat Hij mij de kracht ervoor gegeven had, en ik achtte me zeer gelukkig. De volgende ochtend kwam de imam om me te besnijden; omdat ik wat moeilijkheden maakte, stelde de kadi van de wijk, een trouwhartige baas, voor mij te empaleren. Mijn voorhuid en mijn achterwerk redde ik met duizend goudstukken, en ik nam snel de wijk naar Perzië, vastbesloten om nooit meer de Griekse of Latijnse mis bij te wonen in Turkije, en om nooit meer tijdens een rendez-vous "Alla, Illa, Alla" te roepen.

Bij mijn aankomst in Isfahan vroeg men mij of ik voor het zwarte schaap of voor het witte schaap was. Ik antwoordde dat dit me volstrekt koud liet, mits het beestje maar mals was. Men moet namelijk weten, dat de partijen van het Witte Schaap en het Zwarte Schaap de Perzen nog steeds verdeeld hielden. Men dacht dat ik de spot dreef met beide partijen zodat ik me al voor de poorten van de stad in een woest gevaarlijke situatie bevond; het kostte me nog een groot bedrag aan goudstukken om me van mijn schapen te ontdoen.

Ik drong door tot China in gezelschap van een tolk, die mij verzekerde dat dit een land was waar men vrij en vrolijk leefde. De Tartaren hadden zich er meester van gemaakt na het land te vuur en te zwaard verwoest te hebben. De eerwaarde paters Jezuïeten enerzijds, en de eerwaarde paters Dominicanen anderzijds, zeiden dat zij er zielen wonnen voor God, zonder dat iemand er iets van wist. Men heeft nooit zulke ijverige bekeerders gezien: want keer op keer vervolgden zij elkaar. Boekdelen vol laster schreven zij naar Rome; elkaar behandelden zij als ongelovigen en als plichtverzakkers, omwille van één zieltje. Er was met name een vreselijke ruzie tussen hen over de wijze waarop gegroet moest worden. De Jezuïeten wilden dat de Chinezen hun vaders en moeders groetten op de wijze van China, en de Dominicanen wilden dat zij hen groetten op de wijze van Rome. Het overkwam mij dat de Jezuïeten mij voor een Dominicaan hielden. Men liet mij bij Zijne Tartarische Majesteit doorgaan voor een spion van de Paus. De Hoge Raad gelastte een eerste mandarijn, die de or-

der doorgaf aan een sergeant, en deze weer aan vier agenten van het land, om mij te arresteren en mij volgens 's lands wijs te boeien. Na honderdveertig kniebuigingen werd ik aan Zijne Majesteit voorgeleid. Deze liet me vragen of ik de spion van de Paus was, en of het waar was dat deze prins zelf op komst was om hem te ontronen. Ik antwoordde dat de Paus een priester was van zeventig jaar; dat hij op vierduizend mijl van Zijne Heilige Tartaro-Chinese Majesteit af woonde; dat hij ongeveer tweeduizend soldaten had die de wacht hielden met een parasol; dat hij niemand ontroonde en dat Zijne Majesteit veilig kon slapen. Dit was nog het minst rampzalige avontuur van mijn leven. Men zond mij naar Macao, vanwaar ik scheep ging, richting Europa.

Mijn schip moest opgekalefaterd worden in de buurt van de kust van Golkonda. Ik maakte gebruik van dit oponthoud om het hof van de grote Aurengzib te bezichtigen, over wie men overal zeer lovend sprak. Hij was op dat ogenblik in Delhi. Ik had de troost om hem te zien op de dag van de praalrijke ceremonie waarbij hij het hemels geschenk dat de Sharif van Mekka hem stuurde in ontvangst nam. Dat was de veger waarmee men het Heilige Huis, de Kaaba, het Bet Allah, had aangeveegd. Deze veger is het symbool dat alle vuil van de ziel wegveegt. Aurengzib bleek er geen behoefte aan te hebben; hij was de vroomste man van Hindoestan. Toegegeven, hij had een van zijn broers ter dood laten brengen en zijn vader vergiftigd. Twintig radja's en evenveel emir's waren de marteldood gestorven; maar dat mocht geen naam hebben, en men sprak slechts over zijn vroom-

heid. Men vergeleek hem slechts met Zijne Heilige Majesteit, de Zeer Doorluchtige Keizer van Marokko, Moulay Ismaïl, die iedere vrijdag na het gebed hoofden afhakte.

Ik zei niets; het reizen had me veel geleerd, en ik voelde dat het mij niet paste een oordeel te vellen over de verdiensten van deze twee verheven soevereine vorsten. Een jonge Fransman bij wie ik logeerde, ontbrak het, dat geef ik toe, aan respect voor de keizer van Indië, en ook voor die van Marokko. Hij haalde het in zijn hoofd om heel indiscreet te zeggen dat er in Europa zeer vrome heersers waren die hun rijken goed regeerden, en die zelfs de kerk bezochten, zonder verder hun vaders of broeders te doden, en zonder de hoofden van hun onderdanen af te hakken. Onze tolk vertaalde het onvrome verhaal van deze jonge man in het Hindi. Ik had mijn les geleerd door het verleden en liet mijn kamelen snel zadelen. We vertrokken, de Fransman en ik. Later heb ik gehoord dat nog diezelfde nacht de officieren van de grote Aurengzib ons gevangen kwamen nemen. Ze troffen alleen de tolk aan. Hij werd in het openbaar terechtgesteld en alle hovelingen erkenden — en dat was geen vleierij — dat zijn terechtstelling zeer rechtvaardig was.

Nu restte me alleen Afrika nog om een bezoek aan te brengen en dan van alle plezierige zaken die ons continent te bieden heeft, te genieten. Ik kreeg het inderdaad te zien. Mijn schip werd gekaapt door zwarte zeerovers. Onze kapitein maakte veel misbaar; hij vroeg hen waarom zij op deze manier het internationale recht schonden. De zwarte kapitein antwoord-

de: "U hebt een lange neus en wij een platte; uw haren zijn recht en onze wol is gekroesd; u hebt een askleurige huid en wij zijn van ebbenhout; zodoende moeten wij altijd vijanden van elkaar blijven, zo luiden de heilige wetten van de natuur. U koopt ons op de markten van de kust van Guinée als lastdieren, om ons te laten werken aan ik weet niet welk even rottig als belachelijk werk. Onder bedreiging van leren zwepen laat u ons in de bergen graven om er een soort gele aarde uit te halen die op zich nergens goed voor is, en bij lange na niet zoveel waard is als een goede Egyptische ui. Vandaar dat wij, als wij u tegenkomen en wij de sterksten zijn, u tot slaaf maken, u op onze velden laten werken of u neus en oren afsnijden."

Op een zo wijs betoog hadden wij geen repliek. Ik ging op het land van een oude negerin werken om mijn oren en mijn neus te behouden. Na een jaar werd ik vrijgekocht. Ik had nu al het schone, goede en bewonderenswaardige op aarde gezien: ik besloot om alleen nog mijn eigen land te bezoeken. Daar trad ik in het huwelijk. Ik werd bedrogen en ik zag dat dit de gelukkigste staat van het leven was.

Noten

***** De eerste druk van *Histoire des voyages de Scarmantado* verscheen in *Collection complète des œuvres de M. de Voltaire*, Genève 1756, tom. 5.

Iro: anagram van de dichter Pierre-Charles Roy (1683-1764).

Signora Olimpia: Olimpia Maldachini (1594-1656), schoonzuster en favoriete van Paus Innocentius X. Zie over haar: Abt Gualdi [pseud. van Gregorio Leti], *Het Leven en Bedrijf van Mevrouw Olimpia Maldachini, Die de Roomsche Kerk bestierde, geduerende het Pausschap van Innocentius de X. te weten, Zedert den Jare 1644 tot 1655*. [Amsterdam?] 1666. De Italiaanse versie van dit boek stond, en staat misschien nog wel, op de Index van verboden boeken.

Poignardini en Aconiti: deze namen duiden op de bedrevenheid van beide geestelijken met resp. dolk en vergif. Van Poignardini heeft Voltaire nog eens gebruik gemaakt, nl. in de rol van de fatale biechtvader. Zie de brief van Voltaire aan Catharina II, Ferney 3.12.1771 (nr. D 17488, in: *Les Œuvres Complètes de Voltaire*, vol. 122, Banbury 1975, blz. 168-169).

Maarschalk D'Ancre: Concino Concini (gest. 1617). Deze minister van Lodewijk XIII werd op last van zijn heer geëxecuteerd onder verdenking van sa-

menzwering tegen de persoon van de koning. Daar was al veel bizars aan voorafgegaan. Enkele dagen na zijn executie werd zijn lichaam door een woedende volksmenigte opgegraven en verminkt. Daarna werd het aan stukken gesneden en verbrand. Zijn hart werd bij die gelegenheid door iemand geroosterd en opgegeten.

Het gat van Sint Patrick: "Le trou de St Patrice est très fameux en Irlande; c'est par là que ces messieurs disent qu'on descend en enfer." Noot van Voltaire bij *Questions sur les miracles, VIIe lettre*. (in: *Œuvres Complètes*, ed. Paris 1817, tom. VIII, p.616).

Onze Lieve Vrouwe van Atocha: Een Madonnabeeld in Madrid, dat eens per jaar heuse tranen kon produceren.

De bisschop van Chiapa: Barthélemy de Las Casas (1474-1566), auteur van ondermeer: *Brevissima relación de la destrucción de las Indias*, Sevilla 1552.

Colophon

*De eerste druk van De geschiedenis van de reizen van Scarmentado verscheen in november 1977, en werd gedrukt in twee exemplaren. Deze tweede druk werd opnieuw gezet, uit de Hollandse Mediæval, in mei 1981. De oplage bestaat uit honderd exemplaren, waarvan vijfendertig zijn gedrukt op Kozoline-papier, vijfendertig op zongebleet Hosho-papier en dertig exemplaren op krantepapier,
op de Ter Lugt Pers
in Leiden.*

**

*